



**BIBLIOTECA
CENTRALA A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI**

N^o: Curent 564 Format _____
¹⁰⁶⁸
N^o: Inventar ~~6476~~ Anul _____
Secția _____ Raftul _____

~~Num. 6476~~






V

I. GAVANESCU

~~Num. 564.~~

CONTROL 195

96749

Caracterizarea   
  partidelor politice

PRIN ELE INSELE

8901
1068



I A S I
TIPOGRAFIA EDITOARE „DACIA” ILIESCU GROSSU & COMP
1905

329.1

C1953

BIBLIOTECA
COTA 58096

1961

D

B.C.U. Bucuresti



C1068

Introducere

Am ascultat cu interes discursurile ținute în sesiunea din Martie 1905 a corpurilor legiuitoare cu ocazia discuției proiectului de răspuns la mesajul tronului.

Partidele noastre politice, prin reprezentanții lor mai de seamă, au căutat să-și definească rolul și să-și precizeze locul în mișcarea politică a țării.

A fost un moment însemnat în istoria noastră parlamentară.

Lumina ce a scăpărat din ciocnirea, une-ori vehementă, a ideilor și tendințelor, merită să fie culeasă. Avem cu toții nevoie de orientare teoretică în activitatea vieții noastre publice. Drumurile și răspântiile arenei politice se perd adesea în ceața înșelătoare a pasiunilor și intereselor zilei. Trebuie să se îndrepteze din când în când asupra lor raza reflexiunii liniștite și în-

cordate, ca să le facă să se descopere lămurit
oehiului minții.

Mi-am notat cugetările, din această lucrare,
pentru lămurirea mea proprie.

Le dau la lumină, însă, în credința că poate
vor servi și altora:

Ceea-ce m'a interesat și am urmărit mai de
aproape, în debaterile ambelor Camere, a fost
ideia ce-și fac partidele noastre de natura, ros-
tul și importanța lor în stat. Cum se definesc
singure și reciproc?

E o consultare și o spovedanie a conștiinței
noastre politice în momentul de față. Am pus
întrebări și am cules răspunsuri. Rar am in-
tervenit cu reflexiunile mele proprii; și atunci
numai ca să clarific răspunsurile sau ca să pre-
gătesc o întrebare nouă.

I.

Însemnătatea partidelor politice în viața statului

Are vre-o însemnătate existența și acțiunea partidelor politice în stat?

Dela această întrebare chiar se diferențiază parcă hotărât cele două partide ale noastre.

Partidele nu au nici o importanță zice D^l. DIM. A. STURDZA. Au, și încă una remarcabilă, zic D-nii TAKE IONESCU, C. DISSESCU, etc.

Cari sunt argumentele D-lui D. STURDZA?

„Chiar dela început trebuie să vă mărturisesc, zice D-sa începând argumentația, că expresiunea, adesea întrebuintată: *lupta pentru putere*, e atât de absurdă, încât de câte ori o aud, mi să face părul măciucă“¹⁾.

1) Toate citatele sunt luate din discursurile pronunțate în parlament cu ocazia discuției proiectului de răspuns la mesajul tronului, și numai de acolo.

Constituția vorbește numai de trei puteri : *puterea legiuitoare, puterea executivă și puterea judecătorească.*

„In Constituțiune, nici direct nici indirect, nici de aproape nici de departe, nu se menționează de o a patra putere în stat, și mai ales nu este nici un indiciu că puterea aceea ar fi acea *ministerială*, acea *de partid*, sau amestecături din amândouă“.

„Puterile statului sunt trei și au o însușire foarte mare și proprie lor, anume că ele nu sunt transmisibile“, „iar *puterea executivă o are numai regele*, care nu o poate transmite nici miniștrilor, nici partidelor“¹⁾. „Afară de toate acestea, dar iar bazat pe constituțiune, stă faptul că Regele și Dinastia sunt stabili, că Miniștrii sunt trecători, ca și partidele politice, cari își schimbă adesea consistența și importanța“.

La acestea Dl. TAKE IONESCU a răspuns :

„In constituțiuni ca a noastră, ca a Belgiei, ca a Engliterei, *puterea în realitate este în partidele politice*, despre care totuși constituția nu spune absolut nimic. Și știți de ce, domnilor? Coroana numește miniștrii, e adevărat ; dar acei

1. *Desbaterile Senatului*, No. 32, dela 30 Aprilie 1905 ; pag. 384.

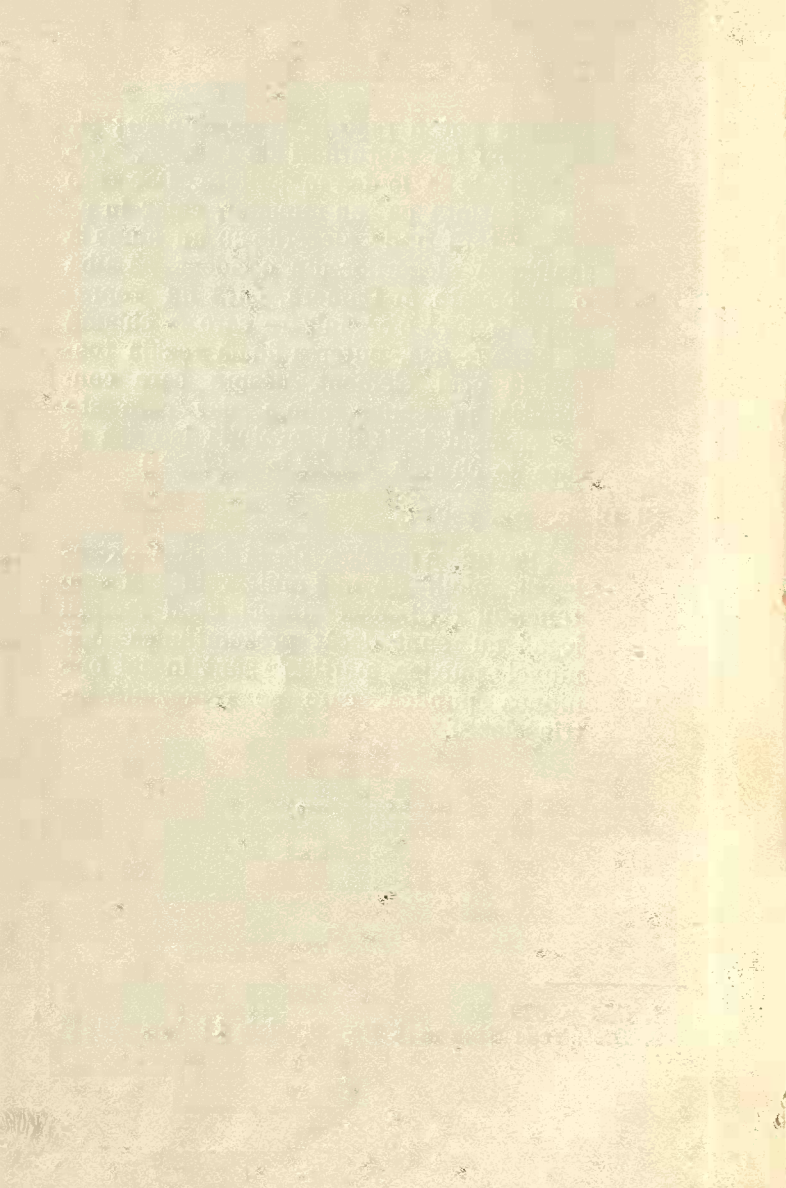
miniștri pot fi răsturnați de camere; și, ca să nu fie răsturnați de Camere, trebuie ca ele să le dea majoritate. Dar este cu neputință ca un minister, chiar în această țară unde alegerile nu au ajuns la înălțimea alegerilor din occident, să aibă o majoritate în Cameră, dacă nu reprezintă în țară o organizare care se chiamă *un partid*; așa, puterea finală rezidă tocmai în acel element, despre care constituția nu spune nimic, dar care este un element ieșit din evoluția istorică și care se chiamă *partidele politice*⁽¹⁾).

Și Dl. C. DISSESCU:

„Partidele politice, de și factori extra-legali, manifestă mai mult voința și sentimentul țării, căci atunci când factorii legali nu sunt decât prezumțiunea opiniunii publice, partidele sunt însăși opiniunea publică, care se reprezintă întrînsele⁽²⁾).

1. Ibid p. 539—40.

2. *Desbaterile Senatului*. No. 28, dela 16 Aprilie 19 0



II.

In ce stă puterea partidelor

Puterea unui partid politic nu stă de sigur numai în număr, dar tot așa de sigur nu stă nici numai în idei. Căutarea și propagarea adevărului pur teoretic aparține altor organe și instituții în stat. Rolul partidelor politice este practic, călăuzit negreșit de o concepție clară. Ele trebuie să tindă a realiza și să poată aduce la îndeplinire un program, să-l transforme în realitate concretă de instituții.

Ast-fel, se exprimă foarte bine Dl. D. A. STURDZA :

„Tăria unui partid politic, ca și a unui bărbat de stat, consistă în curățenia convincțiilor sale despre ceea-ce constituie binele obștesc și în punerea în aplicare a acestor convicțiuni...“¹⁾.

1) *Dezbaterile Senatului*, No. 32, dela 30 Aprilie 1905.

E mai puțin justă formularea ideii când, tot d-sa, spune imediat, în acelaș discurs :

„Tăria unui partid politic nu constă în număr, ci în adevărurile pe cari le urmărește și cărora se silește a da un trup văzut în așezăminte trainice, cari liniștesc, întăresc și fericesc societatea omenească“.

S'ar părea că numărul n'ar avea nici o însemnătate, și că toată menirea partidului politic este de a exprima niște adevăruri. Un partid politic nu s'ar deosebi ast-fel de o academie sau de o universitate.

Adevărul nu stă în număr ; e drept. Dar nici un adevăr nu trece la realitate politică, în țările constituționale, până ce nu este primit de număr. În viața colectivă politică a societăților omenești, numărul dă ideii puterea de a se transforma în act, de a cuceri terenul pozitiv al istoriei, de a contribui efectiv la evoluția societăților.

După modul cum introduce în discuție părerea sa, Dl. STURDZA pare că s'ar pronunța hotărât *în contra importanței numărului* pentru un partid politic.

„S'a zis aci în Senat, în zilele trecute, spune d-sa, că partidele politice, ca să

fie puternice, trebuie să fie numeroase, căci numărul mic constituie o slăbiciune și slăbiciunea duce la corupție. Cred că această concepție a unui partid politic, de la fundamentul ei e eronată“.

Să fie și aci o deosebire între cele două partide? Dacă e, probabil nu e scoasă din însăși esența lor.

Dl. C. DISSESCU demonstrează necesitatea și importanța numărului.

„Ce este pus la baza organismului nostru politic ?

„De sigur că idealul este unanimitatea ; dar unanimitatea nu este posibilă, și atunci trebuie să ne mărginim la majorități.

„Și dacă în academii, pentru spiritul public, minoritatea poate să aibă dreptate contra majorității, este cu neputință ca, în acțiunile publice, majoritatea, cu alte cuvinte numărul, să nu triumfe. De aceea partidul conservator, partid constituțional ca și partidul liberal, înainte de toate trebuie să declare : nu putem șterge ideia de număr“.

III.

Câte partide ?

De sigur, ori-ce idee, care tinde a transforma organizația politică socială, poate deveni baza unui partid politic.

„Un partid, zicea Dl. c. DISSESCU e o grupare de oameni, care se organizează ca să fie o forță și lucrează pentru realizarea unei idei“¹⁾.

Și atunci, fie-că este susținută de unul sau mai mulți, dreptul ei la luptă pentru viață este sacru, cum zicea Dl. B. PALTINEANU :

„Indată ce e o chestie de principii, nu mai încape discuție. Atunci, nu numai grupări de oare-care însemnatate... au dreptul să se constituie și să persiste, dar doi sau trei oameni, dacă ar fi în a-

1) *Desbaterile Senatului, Monit. Ofic., 16 April 1905.*

ceastă țară și cari să creadă în aceeași idee pe care s'o socotească mântuitoare, au dreptul să se proclame în *partid* și să facă toate eforturile ca ideia lor să triumfe“.

De aci urmează că pot fi *atâtea partide* politice într-o țară, *câte idei politice* pot apărea cu tendința de a influența de fapt asupra vieții publice, fie păstrând fie modificând alcătuirea și funcțiunea mecanismului politic-social.

Din acestea, însă, numai acelea devin și sunt *partide de guvernământ*, care isbutesc a grupa împrejurul ideii lor un număr destul de mare, ca să poată fi luate, într'un moment dat, ca voința majorității țării. Atunci reprezentanții lor au dreptul și puterea de a alcătui reprezentanța națională și de a legifera și cârmui țara, conform ideii numărului covârșitor al cetățenilor.

Dacă partidele de propagandă și acțiune politică pot fi cât de multe și numărul adeptilor lor cât de mic, partide politice de guvernământ se pare că nu pot fi decât două și acestea trebuie să fie compuse din adepți cât de numeroși.

„S'a descoperit un lucru, zice Dl. B. PALTINEANU, că atunci când partidele sunt reduse *numai la două*, când ele se succed

în mod normal la putere, când fie-care partid este unit și tare în năuntrul său, viața țării este mai curată“.

Și D-nii G. GR. CANTACUZINO și TAKE IONESCU afirmând aceeași convingere, caută s'o întărească prin dezvoltări explicatoare.

„Idea ce ne-a călăuzit în această direcțiune, zice Dl. G. GR. CANTACUZINO, este convingerea adâncă că numai prin existența a *două mari partide* de guvernământ, egal puternice, egal bine organizate, viitorul constituțional al României poate fi asigurat“.

Și mai departe, în aceeași ordine de idei :

„Prin fărâmițarea partidelor se pregătește inaugurarea guvernelor de coalițiune, pururea slabe și neputincioase ; și, ca consecință fatală, slăbirea puterii centrale și introducerea anarhiei în stat. În asemenea împrejurări, Coroana se găsește în lipsă de organe puternice de guvernământ ; și, în împrejurări de grea cumpănă, însăși existența statului poate fi periclitată.

„Aruncați vă privirile spre țările constituționale lipsite de partide puternice de guvernământ, și vă veți convinge de adevărul și sinceritatea ziselor mele“¹⁾.

1) *Desbaterile Senatului*, No. 30 din 28 Aprilie 1905.

Și Dl. TAKE IONESCU :

„Intr'un stat cu partide politice, trebuie să fie *două* și nu mai multe, căci altmintrelea este dezorganizare“¹⁾.

„Intr'adevăr, dacă voiți ca opozițiunile să fie răbdătoare și cuminti, dacă vreți ca guvernele să nu fie persecutătoare; credeți-mă, un singur lucru ajunge: siguranța zilei de mâine“.

Cînd Dl. DESCHANEL felicita România că oamenii ei politici pot vorbi cu atîta desinteresare și abnegațiune de ajungerea sau căderea de la putere, Dl. TAKE IONESCU îi răspundea :

„Știți unde este secretul? Noi suntem siguri de ziua de mâine, noi știm că vom veni din nou la guvern, și atunci ce importă pentru un partid serios un an mai mult sau mai puțin în opoziție? Altfel ar fi, dacă, plecând dela guvern, nu am ști ce va aduce ziua de mâine“²⁾.

1) *Dezbaterile Senatului*, No. 42, 1 Ianuarie 1905,

2) *Ibid.*

IV.

Punctele comune dintre cele două partide

Unele răspunsuri par a duce la ideia că între partidele noastre politice n'ar fi deosebiri esențiale.

„Astfel au loc în statul român, zice Dl. D. A. STURDZA, și liberalii și conservatorii; cei dintâi muncind pentru progresele nedespărțite de traiul omenesc, cei din urmă lucrând ca aceste progrese să fie consolidate“.

Până aci parcă tot s'ar da o caracteristică deosebită: liberalii fac progresul, conservatorii îl păstrează, fără inițiativă de propășire. Dar ceea-ce urmează, înlătură această deosebire dintre partide, precum și obiecția ce s'ar putea aduce: că liberalii dărâamă mereu, ca să construiască mereu lucruri noi. Dl. D. A. STURDZA are parcă grijă să adauge:

„nici unii nici alții dărămând, ci clădind tot înainte, fără a se uita îndărăt la Sodomă și Gomora trecutului“.

Și liberalii și conservatorii au, după Dl. D. A. STURDZA, un program comun, impus de momentul istoric al țării, și formulat de M. S. Regele.

„Am venit, a zis M. S., să creez un viitor, iar nu să fac dintr'un trecut, pe care nu-l cunosc și nici nu voiesc a-l cunoaște, baza activității mele“. „Iată programul erei nouă, zice Dl. D. A. STURDZA, pe care *cu toții* trebuie să-l urmăm“.

Și Dl. I. I. C. BRATIANU atrage atenția asupra existenței punctelor comune dintre partide.

„De sigur sunt puncte comune între conservatori și progresiști de orice culoare. Sunt părți care nu se diferențiază decât prin nuanțe. Sunt în partidele progresiste idei conservatoare, precum sunt în partidele conservatoare idei progresiste“.

Cari sunt acele puncte comune? Cari sunt ideile conservatoare ale partidului liberal și cele progresiste ale partidului conservator? Nu ni se spune.

Dar mai departe se amintește de unele norme „neclătinate pentru toți Românii“, deci și pentru

toate partidele, anume: „devotamentul către Tron și respectul Constituției“.

Mai precis, și ca tot-deauna frumos, exprimă Dl. TAKE IONESCU gândul operei comune de colaborare istorică a celor două partide.

„La noi d-lor, zice D-sa, nici o cestiune constituțională, care să ne despartă. Suntem toți monarhici și dinastici.

„Suntem, d-lor, lipsiți, din fericire, de frământările religioase. Toți de o singură credință și fără nici o luptă cu Biserica.

„Suntem toți, d-lor, cu un trecut istoric comun. Noi nu avem suferința din Franța, unde între dreapta și stânga stă suvenirul ghilotinei. Iar, social vorbind, suntem compuși așa, încât suntem mai apți decât ori-cine pentru jocul parlamentar al celor două partide“.

Deosebirea între partide nu poate sta nici în calitatea istorică și socială a elementelor ce le compun. În ambele partide se găsesc (și după T. IONESCU trebuie să se găsească) reprezentanți ai tuturor stratelor sociale.

„Partidele politice nu se pot hotărâni prin linii longitudinale, căci nu ar fi între ele egalitate de forță; ele se închid prin linii transversale, așa că în fie care partid bine constituit se află și din ve-

chii boeri și din burghezia de astăzi și din țărănimea care sapă pământul“.

„Și nu se primește înăuntrul lor altă erarhie decât a muncii, a meritului și a fidelității...”

V.

În ce se deosebesc partidele

Afară de punctele comune, partidele au *ceva* care le diferențiază. Prin ce se deosebesc ele? Ce face esența constitutivă a unui partid politic? Programul? Partidele având durată nehotărâtă, ar trebui să-și aibă și un program fără legături cu timpul.

„Ceea ce negăm, zicea Dl. VIRGIL ARION, este afirmația că ar putea să existe un crez politic, care să sintetizeze și să fixeze pentru tot-deauna, înti'un *program* oarecare, nevoile și aspirațiile unei țări“.

Dacă partidele neperitoare nu se deosebesc prin programe de partid neperitoare ca și dănosele, ce înțeles au programele lor? Ele sunt numai programe de guvernământ; adică soluții la chestiile *actuale* ale țării și societății.

„Nevoile țării, zice mai departe Dl. VIRGIL ARION, se schimbă cu împrejurările și partidul care găsește la un moment dat formula care să dea soluțiunea acestor nevoi, e prin aceasta chiar indicat să ia puterea și să conducă afacerile publice“.

Fie-care partid își dă soluția sa la o nevoie actuală. Vine în fața țării, și o susține. Cine convinge țara, învinge și ia puterea. Și unul și altul se prezintă în numele interesului general, în numele binelui public, al țării, al tuturor claselor sociale. Totul se reduce la o pătrundere mai adâncă și mai justă în legătura cauzală a fenomenelor sociale, — ceea-ce desigur nu poate fi apanajul exclusiv, etern, și universal al nici-unui partid. Unul poate vedea mai just în unele împrejurări, altul în altele; unul într'un timp, cellalt în alte timpuri.

Dl. B. PALTINEANU, ne dă un exemplu:

„De exemplu, zice D-sa, chiar în fața țărănilor noi suntem destoinici ca să dăm piept cu partidul liberal și să discutăm și cestiunea casei rurale, care este soluția lor, și cestiunea cumpărării terenurilor de către stat, care este soluția noastră.

„Căci noi, când ne prezentăm cu o so-

luție care interesează agricultura, nu o propunem din motive de interese, de clasă, din motive de castă, din dorința ca între noi să fie oameni bogați, numai în scop ca acei oameni bogați să guste fericirea unor latifundii însemnate.

Este pur și simplu o idee economică și socială. Suntem convinși că țara noastră ar merge la o adevărată ruină, dacă ar ajunge să fie transformată într'un stat de mici proprietari țărani.

„Rezultatul este o pagubă generală pentru țară, prin urmare și pentru țărani“.

Fie-care caută, dar, să demonstreze că soluția lui e cea mai bună, că duce mai sigur la scopul urmărit de toți, binele țării, că respectă mai multe principii consacrate în constituție, că înlătură mai multe neajunsuri sociale și economice, că aduce mai multe foloase de tot felul.

Iată buniocă, o arătare critică a soluției liberale, Casa rurală.

„Proiectul casei rurale, zice Dl. VIRGIL ARION, este proiectul care dă puțința țăranilor, așezați pe o moșie oare-care, să ceară cumpărarea și împărțirea acelei moșii, în contra voinței proprietarului, plătind-o cu bani luați dela stat.

„In asemenea condiții, legea duce în mod fatal la antagonismul dintre pro-

prietarul mare și țărani, organizând un conflict permanent între aceste două clase. Această lege deșteaptă în țăran pofta de pământ, întărind în dînsul ideia că pământul este al aceluia care îl lucrează, calcă principiul constituțional al garanțării dreptului de proprietate, împinge statul la cheltuieli cari covârșesc puterile lui finanțiare, și, ducând în mod fatal la exproprierea forțată a proprietății mari, aduce, într'un viitor apropiat, nu numai decăderea economică a țării—cultura țăranului fiind inferioară culturii proprietarului mare—dar și decăderea noastră națională, căci suprimarea proprietarului mare va face să nu mai fie în țară decât o clasă de țărani și deasupra o mână de proletari intelectuali, fără nici o legătură socială cu țara“.



Dacă partidele se deosebesc numai prin programe de guvernământ, alcătuite din soluții la nevoile momentane ale țării și societății, două întrebări rămân nelămurite :

1). Există și merită să se caute *ceva* caracteristic și permanent în soluțiile propuse de partidul conservator și în cele propuse de cel liberal ? Dacă *da*, atunci *acel ceva* constituie în realitate adevărata și fundamentală deosebire dintre cele două partide ? Și rămâne de căutat : în ce constă ?

Dacă nu există nimic mai adânc și permanent, care să deosebească partidele între ele, decât soluțiile propuse la nevoile și aspirațiile momentane și trecătoare ale țării, atunci altă chestiune stă nelămurită :

2). Cum rămâne cu teoria existenței și necesității a numai *două* partide de guvernământ? Gruparea de persoane făcându-se pe idei și pe programe schimbătoare, ca și nevoile timpului, consistența partidelor n'ar avea rațiune de a fi. S'ar putea închipui nu numai atâtea grupări deosebite câte soluții și nuanțe de soluții deosebite comportă o problemă politică-socială, dar și o schimbare trecătoare de grupări personale, după natura problemei și după felul soluției date acelei probleme.

Câte urmări nu s'ar cuprinde în această concepție ! Chestia șefilor de partide n'ar mai avea înțelesul de azi. Ar fi atâtea căpetenii *momentane*, câte capacități personale ar isbui să grupeze împrejurul lor pe cei ce gândesc la fel cu dânsii, într'o chestie adusă la ordinea zilei de viață schimbătoare a țării și neamului. Odată cu dezlegarea practică a problemei, odată cu terminarea ei, nimic n'ar mai ține legați la un loc

pe colaboratori. Fie-care s'ar găsi atras către alt centru de acțiune, în jurul unei soluții propuse pentru *altă* chestie la ordinea zilei, și s'ar vedea alături cu alți colaboratori, cari ar gândi în *chestia aceea* la fel cu dânsii. Și așa mai departe.

Ar fi mai bine? Ar fi mai rău pentru viața noastră politică această perspectivă? Asta e altă chestie. Am indicat numai urmările unei păreri despre diferențierea partidelor noastre politice.

Poate urmările acestea nu sunt necesare? Sau poate-că, deși inevitabile, găsesc în mintea d-lui VIRGIL ARION și, dacă nu mă înșel, și în aceea a d-lui BARBU PALTINEANU, un sprijin logic într'un sistem întreg de gândiri politice. Nu știu; și dorința mea ar fi, în adevăr, ca aceste inteligențe limpezi și precise să-și formuleze răspunsurile complete și întregi asupra problemei.

Voiu culege mai departe răspunsurile la întrebarea noastră, așa cum s'au formulat de oratori în cele două Camere. Poate nu va ieși din ele numai decât un sistem de gândiri concordante. Diversitatea părerilor va arăta mai întâi greutatea problemei și va da ocazia poate la noi re-

flexiuni, precum și la nevoia unei organizări mai sistematice a ideilor noastre politice

D-l N. XENOPOL relevând chestiunea, zicea :

„Ne-a vorbit D-sa (D-l N. FILIPESCU) despre diferențierea dintre partidele noastre de guvernământ.

„Iată ce spunea d sa, la 1899, ședința de la 3 Decembrie, când era leader al majorității, despre această diferențiere :

„Prin ce mijloace, prin ce proceduri duce partidul liberal campania sa în cestiunea externă ? Lucrul este interesant. Căci la urma urmelor deosebirile de *principii* dintre partide sunt mici ; deosebirile de *tendințe* sunt ceva mai mari ; iar deosebirile de *proceduri* sunt fundamentale.“ Dar, urmează d-l N. XENOPOL, „Deosebirile de proceduri nu pot fi decât trecătoare ori variabile și nu pot constitui un *criterium* sigur ori constant spre a stabili o demarcație între partide, mai cu seamă la noi, unde partidele se acuză mereu tocmai de întrebuițarea aceluiași proceduri“ 1).

D-l. c. DISSESCU pune deosebirea dintre partide în *tendințe* și *mijloace*.

Ei bine, d-lor, programul nostru și rațiunea noastră de a fi consistă în aceia

1) Mai departe se va vedea că d. N. Filipescu pune deosebirea între partide în *idei* și *principii*.

că ne deosebim de liberali prin *tendința* ori prin *mijloacele* noastre de a lucra în viața politică, și de conservatorii opoziți nouă, în numele cărora ne vorbia onor. reprezentant de Buzău, de asemenea prin *tendințe* și *mijloace*, cum și prin aceea că vrem să guvernăm în numele moralei, fără a avea pretențiunea de a revendica morala numai pentru noi“.

În alt loc d-l c. DISSESCU pune deosebirea dintre partide în *idei* și *sentimente*.

„Partidul nostru nu este o grupare de persoane, căci atunci ar fi o colectivitate. Acest partid este o grupare de *idei* și de *sentimente*“.

Dl. B. PALTINEANU, spune precis :

„Baza pe care se alcătuiesc partidele... este o cestiune de principii și de program“.

Și susține argumentat că nu procedurile, ci *ideile* diferențiază partidele.

„*Asanarea moravurilor* nu este un principiu, este o cestiune de procedee“.

Și numai ideile sau principiile pot diferenția partidele, căci :

„Ideile poate să le controleze toată lumea, ideile se pun în mod obiectiv și clar în debaterile publice și fiecare le adoptă sau le respinge“.

VI.

Există o caracteristică permanentă a celor două partide politice: conservator și liberal?

Or în ce s'ar stabili deosebirea caracteristică între cele două partide, fie că se pune în idei și tendințe, ori în sentimente sau în proceduri, să vedem mai de aproape cum s'a formulat această deosebire.

În ordine logică își are loc mai întâi aci o chestiune de metodă în *căutarea* caracteristicii partidelor. *Cum* să procedăm în cercetarea noastră?

D-l TAKE IONESCU este contra metodei de a caracteriza în abstract partidele, din definiții *a priori*. Caracteristica lor se îndeplinește după observarea manifestării lor.

„Este, d-lor, o prejudecată să-ți închipuiești că lucrurile nu există decât prin

definițiunea lor ; lucrul există întâi, și pe urmă vine opera grămaticului care-l definește,,.

E clar. Lucrul dar există, întâi de ex. : o grupare politică ; observatorul, istoricul, constată actele tendințele ei ; o descrie, o caracterizează.

Dar acea grupare are sau își dă un nume : liberal, conservator, progresist, etc. Ce să facă atunci „grămaticul“ ? Să zică : această grupare, numită astfel, are cutare caracteristică ; deci a fi liberal sau conservator însemnează a avea cutare însușire, manifestată la cei cari poartă acest nume ? Firește. Dar atunci, desigur nu va fi vorba de manifestări accidentale, ci de actele și tendințele ce decurg din acel *ceva* care constituie conservatorismul sau liberalismul în sine, adică înainte și independent de oamenii ce concretizează aceste partide, într'un moment dat. Căci există o „*ideie conservatoare*“ și una *liberală*, în numele căreia se vorbește, de care se zice că se menține ori se calcă, se uită ori se propagă, în acțiunea oamenilor politici.

D-l TAKE IONESCU ne spune astfel, cu puterea de farmec a eloquenței sale :

„D-l CARP n'a priceput niciodată existența partidelor ; pentru d sa un partid

eră X, Y plus Z. Nu, D-lor. Am putea să pierim cu toții acum într'un accident, ar putea să dispară toți după această bancă, ar putea să dispară toți din majoritate, nu ar muri partidul conservator“.

„Este concepția primitivului să și închipuiască că omul creiază o instituție socială“.

Deci ideia conservatoare sau liberală există, putem zice, înaintea partidului conservator sau liberal.

În ce constă acea idee? Într'un program? Nu.

„Programul unui partid? se întreabă d. TAKE IONESCU. Este o concepțiune de copil ideia de program de partid, căci partidele fiind eterne, omenește vorbind, evident că nu poate să fie un program vecinic.“

Nu poate fi vorba prin urmare decât de un program *de guvern*.

Desigur, însă, programele de guvern ale partidului conservator trebuie să fie inspirate de un principiu dominant, care să le facă a se recunoaște că sunt ale partidului conservator, spre deosebire de cel liberal. Trebuie să fie *ceva* caracteristic în tendințele acelor programe, ca mijloace propuse pentru îndrumarea vieții publice

într'o direcție, care se deosebește de spiritul în care se îndreptează reformele liberale.

Care este acel ceva ?

„*Ideia conservatoare*“ —aceasta este expresia mai obișnuită, prin care se exprimă ceea-ce conține caracteristica esențială și permanentă a partidului conservator, independent și afară de programele variate și variabile de guvern, care se schimbă după timp și împrejurări.

„...Nu este serioasă acuzarea, zice Dl. C. DISSESCU, că, dacă un om e nou venit, este de origine democrat și se solidarizează totuși cu *ideia conservatoare*, n'ar fi bine venit în mijlocul nostru.“

„N'aveți dreptul să ne întrebați decând am intrat în partidul conservator și cum am intrat, dacă suntem soldați credincioși ai *ideei conservatoare*“.

E ceva care rămâne caracteristic unui partid în decursul timpului, cu toate modificările ființei lui, precum rămâne individualitatea unui om constant unitară, cu toate schimbările trupești și sufletești aduse de vârstă, de viață.

„Ei, d-lor, zicea d. c. C. ARION, eu știu că se transformă partidele ; știu că asupra partidelor timpul își face opera sa. Știu aceasta ; știu desigur că tory de

astăzi din camera engleză nu mai seamănă cu tory din vremea lui Pitt. Dar e însă în tot *un fir conducător*, o tradiție, e *ceva* care reamintește conservatorismul.“

Ce este acel *ceva* ? Nu o spune.

Dar este și interesant și necesar, atât din punct de vedere logic cât și politic, să se caute și să se precizeze acel *ceva*, adică *ideia* caracteristică a unui partid și a celuilalt; căci desigur că partidul liberal trebuie să-și aibă *ideia* sa *liberală* și un *fir conducător*.

După Dl. N. FILIPESCU partidele se deosebesc în ori-ce caz, în ori-ce împrejurări, în ori-ce combinații și amestec exterior s'ar găsi, din cauza deosebirii *de idei*, pe cari le reprezintă și se bazează. Ideile nu se amestecă.

Vorbind de cartelul liberal-junimist din ultimele alegeri, Dl. N. FILIPESCU a zis :

„Noi, D-lor, ne-am prezentat ca conservatori, fideli ideii conservatoare. Aceasta este esențial pentru noi. Căci un partid trăiește prin *ideile și principiile* cari îi dau viața. Cât pentru formele exterioare ale organizației partidelor, comitetele și cluburile, toate acestea nu sunt decât manifestațiuni utile dar secundare și adesea ori subalterne ale vieții unui partid“.

JMB.

VII.

Caracteristica partidului conservator

O primă încercare de caracterizare a făcut-o
Dl. I. I. C. BRATIANU.

„Un partid conservator are o legătură mai strânsă cu trecutul, este mai respectuos de tradițiuni, este mai temător de inovațiuni.

„Se întinde o atmosferă mai crepusculară în jurul unui suflet conservator!

„In societatea modernă starea sufletească a conservatorului se poate asemui cu aceea a unui călător care ar vrea să privească mai lung, să zăbovească mai mult într-un peisaj care-i place; dar trenul modern, în care se află, îl târăște fără voie cu iuțeala lucrurilor moderne.

„Starea sufletului conservator este firesc să se resimtă și să sufere de repiziunea *evoluției sociale* a timpului“.

Evoluția socială a timpului o face dar, după cele de mai sus, partidul liberul, pe care D-lui

I. I. C. BRATIANU îi place mai mult să-l numească „progresist“. Conservatorul n'ar fi având alt rol, în viața statului și a societății, decât să *conserve* inovațiile cucerite de liberali, până ce acestora le vine dorința să le schimbe și să le înlocuiască cu altele ; căci aceasta este rațiunea de a fi a liberalilor.

Și, fiind-că schimbarea aceasta se face *repede*, d'aci rolul trist și „ingrat“ al conservatorilor, cari ar voi să „zăbovească mai mult“ asupra formelor vieții sociale datorite partidului progresist sau liberal ; dar „repeziciunea evoluției sociale“, nu-i lasă. Tocmai această repeziciune de schimbări neconținute însă, constituie natura și rațiunea de a fi a partidului liberal progresist. D'aci starea sufletească de fericire a conștiinței liberale, care trăește în viitor, „plin de credință în opera zilei de mâine“.

Vieța stând în schimbare, funcțiunea partidului liberal se găsește în acord cu viața, care stă în contrast cu tendința către imutabilitate a conservatorului.

Partidul conservator respinge însă caracteristica de a fi pur și simplu „păstrătorii formelor“ date de liberali. „Nu primim să fim grefierii vieții

politice a României, zice Dl. TAKE IONESCU: ideea noastră este mai înaltă". Și arată cum în Anglterra partidul conservator a făcut mai toate reformele mari din a doua parte a veacului trecut. Prin urmare nici chiar acolo caracteristica de simpli păstrători ai „tradiției“ nu se potrivește partidului conservator.

O altă caracteristică a partidului conservator, tot după D-l I. I. C. BRĂTIANU, ar fi că el „nu sacrifică nimic popularității momentului.“

«Față cu partidul liberal, partidul conservator, mai zice D-l I. I. C. BRĂTIANU, ar trebui să se deosebească: 1) printr' o prudență mai mare în acțiunea sa politică, economică și socială, 2) printr' un spirit de legalitate mai respectuos chiar de forme, 3) printr' un sentiment de naționalitate mai îndărătnic în manifestațiunile sale».

Desigur această caracteristică se vede ușor căte de superficială și arbitrară, și a fost respinsă în cameră din punct de vedere logic de oratorii conservatori.

«Pentru cinstea partidului liberal însuși, zicea D-l B. PALTINEANU, nu primim aceste distincțiuni între partide. Domnia legilor nu poate să fie un principiu de

partid. Respectul legilor nu poate să fie apanajul unui partid.

«De asemenea din punct de vedere național, un partid, care vrca să-și rezerve privilejiul de a fi mai elastic și mai concesiv față de streini, își rezervă un trist privilej.»

Totuși, D-l I. I. C. BRATIANU, ca să rămâie clar de tot, că aceste calități le consideră ca niște însușiri exclusiv caracteristice ale partidului *conservator*, spre deosebire de cel liberal, adaugă mai departe :

«In însușirile pe care le enumeram la început ca mai caracteristice unui partid conservator, n'am citat devotamentul către Tron și respectul constituțiunii, pentru că prin natura lor acestea trebuie să constituie norme neclătinate pentru toți Români.»

Deci acesta ar fi desigur unul din acele *puncte comune* pe cari dl. I. I. C. BRATIANU le admitea că ar exista între partidul liberal și conservator. Celelalte însă ar fi calități *diferențiale*. Prudența, legalitatea, naționalismul sunt conservatoare; prin urmare: imprudența, nelegalitatea, ne-naționalismul ar fi liberale.

Acest *prin urmare* a trebuit să treacă și prin conștiința D lui I. I. C. BRATIANU, orcât de

vag ; de aceea îl vedem împins de o necesitate psihică, firească dar inconștientă, să arăte că nici partidul liberal nu e lipsit de calitățile prudenței, legalității, etc. ; ba că le are încă în grad și mai mare, fiindcă sunt *însușiri bune*. Faptul că le acordase exclusiv partidului conservator, nu-l jenează de loc.

Forța inerentă a logicei omenești se răsbună, totuși, silind spiritul d-lui I. I. C. BRATIANU să tragă matimaticeste concluzia din axioma : două cantități egale cu a treia sunt egale între ele.

Partidul conservator e prudent, legal, naționalist.
Partidul liberal e prudent, legal, naționalist.

Deci : Partidul liberal e partidul conservator.
Și fiindcă partidul liberal e cel mai prudent, cel mai legal, cel mai naționalist, trebuie să fie și cel mai conservator sau *adevăratul partid conservator*.

Concluzia aceasta, oricât de extra-ordinară, d-l I. I. C. BRATIANU o trage cu tot curajul ce-l dă fatalitatea silogisticeii în fața unor premise false.

* * *

Inainte de a trece la reflexiunile provocate de caracteristica dată de D-sa partidului conservator, este interesant, ca *intermezzo*, să insistăm puțin asupra modului cum se silește D-l I. I. C. BRATIANU să demonstreze, cu tot seriosul, că adevăratul partid conservator este tocmai cel liberal.

Și încercarea sa nu este de loc fără succes. Firește, deoarece calitățile acordate, ca exclusiv caracteristice partidului conservator, erau necesare *or-cărui partid de guvernământ*.

Dovezile sunt luate de Dl. I. I. C. BRATIANU din viața politică din urmă a partidului liberal.

1). Din modul cum au procedat liberalii în chestia economică, așa de importantă pentru avuția noastră națională, cum este cea a *petroleului*.

„Noi liberalii am zis: trebuie să studiem bine chestiunea și numai după ce vom fi știut aproximativ, cu datele pe care știința le poate da în asemenea chestiuni, în ce constă valoarea petroleului nostru, atunci să vedem ce vom face cu dânsul“.

„Partidul conservator a avut altă concepție; a zis: nu este așa, trebuie imediat *coûte que coûte*, sub or-ce formă, să punem în mișcare această avuție națională“.

Și D-l I. I. C. BRATIANU întreabă: „*care* din cele două politici este politică *conservatoare*?“

2) Chiar *casa rurală*, ca să pară o soluție cu-minte, caută s'o pună sub egida ideii conservatoare, și s'o dea ca dovadă că partidul liberal, luptând pentru ea, face operă de adevărat partid conservator.

S'ar părea de necrezut. Citez :

„Prin casa rurală am înțeles organizarea creditului, pentru ca țăranii să poată cumpăra moșii mari.“

„Dar a ușura cumpărarea de către țărani a acestor proprietăți, este o *ideie în adevăr conservatoare.*“

3) Altă dovadă este luată din politica financiară a partidului liberal.

„Recunosc, zice D-l I. I. C. BRATIANU, că din cele două probleme ale statului nostru, cea *financiară* și cea *economică*, a căror soluție grabnică se impune, întâia fiind mai mult o chestiune de *echilibru*, are un caracter mai mult de statică, iar cealaltă aparține mai mult dinamice, căci implică o chestiune de inovație și de dezvoltare“.

„Era firesc ca la prima, partidul conservator să-i găsească mai ușor soluțiunea.“

Dar soluția, de fapt, a fost găsită, după Dl. I. I. C. BRATIANU, de partidul liberal ; și ca să nu mai rămână absolut nici o îndoială că opera lui a fost de *adevărat conservator*, ne arată mijlocul de care s'a servit pentru deslegarea chestiei finanțiare.

„Nu erau de cât trei mijloace, cari se puteau întrebuința, și spiritul cel mai in-

ventiv nu a putut să găsească pe al patrulea, zice d. I. I. C. Brătianu.“

„Ele constau din : 1) economii, 2) impozite, și 3) lichidarea unor părți din averea statului“.

„Intre aceste trei mijloace este, desigur, unul, eminent conservator prin caracterul său : *economiile*.“

Și acesta este *singurul* mijloc aplicat *exclusiv* de partidul liberal.

Quod erat demonstrandum, cum zic matematicii!

„Trebile statului sunt o vioară foarte complicată, spunea D-l D. STURDZA în Senat. Trebuie să-i știi bine rostul, ca să cânti pe ea. Dacă nu știi, dai cu mâna mai jos ori mai sus, de iasă tonuri nepotrivite și ai stricat rostul instrumentului“.

Tot așa și cu logica !

* * *

Să căutăm alte încercări mai serioase de caracterizare.

D-l N. FILIPESCU, vorbind de deosebirile dintre conservatori și junimiști, zice :

„Dar ne mai deosebește și prin întreaga *concepțiune* ce avem despre ce trebuie să fie un partid conservator ?

Care este acea concepție ? Ce trebuie să fie un partid conservator ?

„Cât pentru noi, zice D-sa, un partid conservator este dator să cârmuiască cu cei mai vrednici, să administreze cu cei mai capabili, să legifereze cu cei mai independenți și mai dezinteresați.“

O caracteristică adevărată trebuie să se potrivească celui caracterizat, și numai lui, așa ca să-l deosebească esențial de altul. Oare partidul liberal nu are dreptul să pretindă, și pentru sine, această însușire—datoria oricărui partid de guvernământ—de a cârmui cu cei mai vrednici, de a administra cu cei mai capabili, și de a legifera cu cei mai independenți și mai dezinteresați ?

O caracteristică atunci este reală, când nu dă dreptul ambelor partide de a și-o reclama ca un mod și o condiție de a fi a lor. Altfel se reduce la o simplă monopolizare arbitrară a unei calități necesare ambelor părți, și poate existență de fapt la amândouă, sau—poate—dispărută pentru un moment *trecător* la una din ele. Se reduce atunci la critica istorică a neîndeplinirii unei *datorii* morale de una din ele, recunoscute de amândouă.

O caracteristică serioasă trebuie să privească

o însușire esențială, nu accidentală a caracterului. Nu poate nici-un partid să-și pună ca dogmă proprie că voiește, inadins, să cârmuiască cu oameni nevrednici, să administreze cu incapabili, să legifereze cu cei lipsiți de caracter și conduși de interese personale.

Avea dreptate Dl. VIRGIL ARION, când făcea observația judicioasă :

„D-lor, ceea-ce Dl. FILIPESCU numește tradiția conservatoare este și trebuie să fie idealul oricărui partid, în orice țară, și în orice timp. Este în interesul țării să se guverneze cu cei mai vrednici, să se administreze cu cei capabili și să se legifereze cu cei mai independenți ; și este și în interesul partidelor, căci partidul care ar cârmui cu elemente nevrednice și incapabile ar pierde repede încrederea țării și ar cădea în mod rușinos.“

Dl. N. FILIPESCU, urmează :

„Desigur, Lascar Catargiu nu era un teoretician al ideii conservatoare. El avea însă instinctul îndatoririlor sale de conservator. El știa că are îndoită datorie de a da țării și partidului său guverne mari și de a stăpâni curentele nesănătoase ale opiniei publice.“

„In această simplă formulă stă tot mezul ideii conservatoare, cu toată partea

ei înălțătoare, care este caracteristica conservatorismului.

Dacă „miezul ideii conservatoare“ și „caracteristica conservatorismului“ stă în a da țării guverne mari și a stăpâni curenteles nesănătoase ale opiniei publice, ar avea dreptate Dl. I. I. C. BRATIANU să caute a demonstra că și partidul liberal este tot conservator, căci și el, din punctul lui de vedere, crez că tinde a se opune „curențelor nesănătoase ale opiniei publice“. Totul atărnă de ce însemnează curent „nesănătos“. Ce e sănătos pentru liberali, este poate nesănătos pentru conservatori. Și viceversa.

În ce constă un curent sănătos pentru liberali, ca atari? În ce, pentru conservatori ca atari? Aci stă toată problema diferențierii.

Iar cât despre cealaltă îndatorire dictată de instinctul de conservator și formulată de Dl. N. FILIPESCU, ca a doua parte a miezului ideii conservatoare : *de a da țării și partidului guverne mari*, nici nu mai e nevoie de relevat.

Aceasta nu poate constitui o deosebire în adevăr caracteristică între partide. Care partid ar primi să se diferențieze prin dogma de a înjgheba guverne mici sau slabe și fără autoritate? Toate

vor și caută să formeze cele mai bune și mai tari guverne ce se poate, după împrejurări. Dacă întâmplător un guvern este relativ mai puțin bine alcătuit, asta nu e, desigur, rezultatul unui principiu de stat, unei doctrine politice de partid.

Poate că, în spiritul D lui N. FILIPESCU e convingerea că, în *alt înțeles*, partidul liberal a contrazis ideia ce călăuzia pe L. CATARGIU. Că guvernele liberale nu au fost guverne mari, în sensul că n'au fost „cu stăpânire de sine“, și mai ales nu au reprezentat „o elită — în înțelesul democratic al cuvântului.“

În adevăr, Dl. N. FILIPESCU pune partidului conservator o caracteristică, primită și de Dl. TAKE IONESCU. În firea adevăratului conservator ar fi „să știi să aibi răbdare în opoziție și stăpânire de sine la putere“.

Diferența aceasta se stabilește poate, prin o punere și contrast cu modul de a fi și de a se manifesta al partidului liberal? Primește partidul liberal, caracteristica contrarie, fie ca chestie de fapt, fie ca doctrină de partid? Imi închipuiesc că, în principiu, nici-un teoretician liberal nu va reclama pentru partidul său, ca drept propriu și

distinctiv, calitățile opuse: nerăbdarea în opoziție și lipsa de stăpânire de sine la putere.

Dar poate că se găsesc *implicit* coprinse în dogma și doctrina liberală, în firea constitutivă intimă a partidului liberal? Vom vedea aceasta mai târziu, când va fi vorba de caracterizarea acestui partid.

În cazul din urmă, concluzia ce trage Dl. N. FILIPESCU, formulând în mod lapidar deosebirea dintre cele două partide, anume: „*liberalismul poate să aibă o bază mai largă; conservatismul înfățișează culmi mai falnice*“ e un eufemism grațios, care conține o caracterizare din cele mai severe. „Baza mai largă“ a liberalismului ar însemna, după cele de mai sus, nu pe cei mai vrednici la guvern, nici pe cei mai capabili în administrație, nici pe cei mai independenți și dezinteresați în parlament; ci ar însemna un partid de „nerăbdători“ în opoziție și „fără frâu“ la guvern.

VIII.

Caracteristica partidului liberal

Condiția unei caracteristice reale și valabile, este ca să fie primită și de acela pe seama căruia se face; în or-ce caz să nu fie respinsă, și încă respinsă cu indignare, să fie măcar îngăduită, acceptată tacit, ca ceva de sine înțeleș.

Altfel caracteristica se reduce la o simplă imputare, care poate să fie meritată, întemeiată pe fapte, și deci, ca atare, o descriere reală a felului de a se manifesta al cuiva într'un moment dat.

Dar faptele ce o îndreptățesc pot să fie rezultanta unor împrejurări mai presus de intențiile și tendințele adânci și permanente ale partidului, pot să fie efectul unor slăbiciuni momentane, pe cari le regretă el însuși, în fundul cugetului, chiar dacă o falsă mândrie îl împedecă de a le

mărturisi. Ele nu sunt, în cazul acesta, manifestarea esenței constitutive a partidului, ci o abatere trecătoare dela firea lui intimă și adevărată, o rătăcire dela ideal. Când aceasta devine conștientă, momentul revenirii la sine nu e departe. Natura își reia puterea drepturilor sale neînlăturabile. În ce *vrea să fie* un partid, trebuie căutată esența lui caracteristică, nu în ce este întâmplător, sau în ce voiește altul să fie.

De aceea, caracteristica ce-și dă un partid singur, în arătarea idealului urmărit, este de luat în seamă totdeauna; și când se întâlnește de acord caracteristica ta cu a lui, ești sigur că te afli pe calea justă.

Pe de altă parte numai acele fapte sunt de considerat ca emanând din natura proprie a unui partid, cari—și când—ele cad de acord cu ideea caracteristică a lui. Aceasta atărnă, firește, și de numărul faptelor ce cad în conflict cu idealul. Ele trebuie să fie rare, ca ori-ce excepție. Când numărul lor crește destul de simțitor, atunci ele trădează un principiu activ ascuns, care se manifestă persistent prin ele. Întru cât acel principiu nemărturisit, poate chiar tăgăduit, lucrează alătura de cel pus înainte,

avem în conștiința partidului un dualism de principii deghizat, deci o duplicitate.

Sunt, bunioară, manifestări în partidul liberal, cari ar îndreptăți, după unii, o caracteristică nu numai deosebită, dar chiar opusă aceleia ce stă cuprinsă în *ideia liberală*.

O critică de felul acesta o face Dl. N. XENOPOL.

Partidul liberal ar trebui, zice d-sa, „să aibă drept scop tocmai întărirea inițiativei private și individuale“ și să-și dea „osteneala“ de a îngradi puterea statului și de a spori rezistența individuală față de stat:

Aceasta în teorie abstractă, după *ideia liberală*.

În fapt.

„O, d'lor, ce transformare enormă în acest partid, care, dacă își mai menține titulatura, și-a deformat cu totul caracterul, așa că lumea nu mai știe, când examinează unele manifestații ale acestui organism politic, dacă e un partid *reactionar* sau dacă, când privește alte anumite tendințe, s'a transformat într'un partid *radical-socialist*“.

„Dl. I. I. C. BRATIANU, în numele partidului liberal, combate crearea căilor ferate de interes particular,—un mijloc de a se deschide o mică sferă inițiativei private“. „Învățământul public este în mâna

statului. Nu există decât o mică sferă unde să-și poată manifesta particularii inițiativa lor, este învățământul privat. Ați văzut D-lor, în sesiunea trecută, acel proiect de lege, prin care partidul liberal se încerca să întindă a tot puternicia statului și asupra învățământului privat.“

Mai departe era „rolul partidului liberal“ să întărească autonomia comunelor.

«Cine s'a încercat să suprimе începăturile de autonomie comunală pe cari le avem? Partidul liberal“. «Ei au contribuit mai mult decât or-care alt partid la întărirea puterii statului“. Și totuși „este un singur mijloc de a garanta libertatea alegerilor: acela de a face să crească puterea individului față de stat“¹⁾.

Să trecem la acele determinări de însușiri esențiale, scoase din firea întință a partidului liberal și recunoscute, explicit sau implicit, de chiar gânditorii și reprezentanții de frunte ai *ideii liberale*.

Dl. TAKE IONESCU, respingând caracteristica dată de Dl. I. I. C. BRATIANU: că partidul conservator

1) Dacă „rolul partidului liberal“ este de a întări pe individ față de stat, oare, prin opunere, gândește Dl. N. Xenopol, că rolul partidului conservator ar fi de a întări statul în contra individului?

este, prin natura lui, impopular și păstrător al formelor; zice că ambele partide trebuie să fie *populare*, cu o deosebire:

„Liberalii aleargă după popularitate, conservatorilor le vine popularitatea“. Liberalii întunecă mințile celor cari sufăr, arătându-le vedenii cari știu că nu se pot îndeplini; conservatorul este mistuit de patima de a le îndrepta soarta, dar nu le spune nimic, care nu se poate realiza“.

Din respingerea unei caracteristici a partidului conservator se făurește una pentru cel liberal. Va primi-o partidul liberal? Este o notă constitutivă a ideii liberale ca atare, sau e luată din observarea manifestărilor de fapt ale partidului într'un moment trecător?

Dl. I. I. C. BRĂTIANU, care a vorbit în numele partidului liberal, pare dispus a o primi. Aproape a formulat o singur, cu alte vorbe și cu un co-rectiv.

Vedeniile, pe care le arată mulțimii partidul liberal, crede că se vor realiza într'un *viitor depărtat*. Nu se poate zice, firește, că liberalul ca atare, știe că ideile pentru care luptă nu se pot realiza nici-odată. El știe poate că nu se pot

realiza astăzi; dar crede că se vor realiza *odată*. Această credință îi dă puterea luptei.

„Un spirit liberal, zice Dl. I. I. C. BRATIANU, un spirit progresist, este mai atras de aspirațiile *viitorului*, mai plin de credință în opera zilei de *mâine*. Pentru el chiar când acțiunea timpului în care trăește, nu a avut un rezultat îmbucurător, chiar când sosește *la sfârșitul vieții fără a-și fi ajuns scopul*, tot rămâne consolațiunea că, *după dânsul*, colaboratorii săi, *succesorii săi*, vor vedea realizarea aspirațiilor cărora și-a închinat viața“.

Prin urmare acțiunea liberalului sau progresistului este în vederea realizării unui ideal care, prin natura lui, față de faza evolutivă a societății, e de regulă prematur, și va putea fi o realitate abia târziu, în viitor. Atunci opera progresistului conștient și conștiincios se reduce doar la o operă de propagandă teoretică pentru pregătirea spiritelor în sensul unei reforme viitoare. Ce ar fi mai mult decât atât, adică o acțiune practică pentru anticiparea desvoltării firești a societății, duce la siluire revoluționară și la demagogie. Progresiștii, organizați în partid politic, voind să beneficieze de principiile sistemului reprezentativ pe baza

ideilor lor înaintate, vor fi puși adesea în situația inevitabilă de a prezintă mulțimii visurilor de viitor ca niște realități posibile în prezent. Cei cari vor face aceasta din bună credință, vor fi naivii fără concepție clară de însemnătatea ideilor urmărite și de condițiile pozitive ale vieții sociale concrete, asupra căreia vor să lucreze. Iar inteligențele luminate și prevăzătoare vor fi nevoite a afirma ca posibile imediat, cele ce nu pot crede, în fundul cugetării, că sunt, în adevăr, realizabile imediat. Deci vor cădea de sigur sub lovitura caracteristicii că „întunecă mințile celor cari sufăr, arătându-le vedenii, care știu că nu se vor îndeplini”—atunci.

Atunci. Adaosul și corectivul nu scade mult din însemnătatea caracteristicii.

Căci pe un partid de guvernământ nu-l interesează nesfârșitele posibilități viitoare, cari umplu volumele cugetătorilor, sub forme de teorii și ipoteze, soluții și controverse de probleme sociale și politice. Un partid de guvernământ își pune temeiul și valoarea sa pe idei cari răspund la nevoile curente ale prezentului, nu la împrejurări ce se vor ivi în urmă pentru viitorime.

Acelaș mod de a concepe *rostul* partidului li-

beral îl găsim și în cugetarea bătrânului șef al acestui partid.

„Cum stăm amândouă partidele în fața arbitrariului în 1905, se întreabă Dl. D. A. STURDZA în Senat? Cereți *garanții în contra arbitrariului*. Noi cerem *desființarea arbitrariului*. În această stă deosebirea între Dv. și noi. Mare deosebire“.

În adevăr, mare. Este deosebirea de la posibil la imposibil, de la realizabil la utopic, de la partid de guvernământ la societate academică de propagandă teoretică.

Când iei garanții în contra unui rău, presupui existența aceluia rău, ca o putere a cărei ființă nu atârnă de tine. Când îți zăvorești casa noaptea, recurgi la mijloace spre a-ți garanta viața în contra hoților, a căror ființă în lume nu atârnă de tine. Când, eșind la plimbare, iei cu tine o umbrelă de ploaie sau de soare, te înarmezi cu mijloace de pază, cari te asigură în contra arșiței sau a picăturilor apei din nori, a căror producere nu stă în puterea ta să se întâmple ori nu; tot ce îți stă în mână, este să înlături efectul lor, să iei *garanții în contra lor*.

Tot așa în cazul de față. Stă în puterea noastră actuală să facem să *nu se ivească* în admi-



nistrația publică nici un caz de abuz de calcare de lege, de arbitrar? Aceasta presupune o stare ideală a naturii omenești, presupune existența unor oameni *perfecti* din toate punctele de vedere ale însușiilor sufletului, și mai întâi de toate *perfecti moralicește*. Atunci arbitrariul n'ar mai avea ființă. A promite *desființarea* arbitrariului cu atâta conștiință clară de opunere cu cealaltă promisiune—„luarea de garanții în contra lui”—este a promite să dai țării, văzând cu ochii, într'o clipă, o administrație compusă din *oameni ideali*, este a promite să schimbi, cu o baghetă miraculoasă, firea omenească.

Nu zic, firește, că natura omului nu este amendabilă; ea se ameliorează continuu, se apropie treptat și tot mai mult de perfecție. Acesta este efectul operei educative—săvârșite prin școală, biserică și prin influența propagandei în presă, întruniri publice, conferințe etc. Dar efectul acesta nu se realizează dintr'o zi în alta. Mersul înainte spre mai bine al naturii omenești, dacă e neîntrerupt, nu se face de odată, ci treptat, fără sărituri, incet și sigur. Până să ajungi la perfecție și ideal—și până atunci e mult, drumul e aproape infinit și timpul tot atât—vei a-

vea de a face cu realitatea imperfectă, în care răul e o putere pe care n'o poți ignora nici *desființa*, dar, de sigur, o poți îngrădi, poți și trebuie să iei „garanții“ în contra ei.

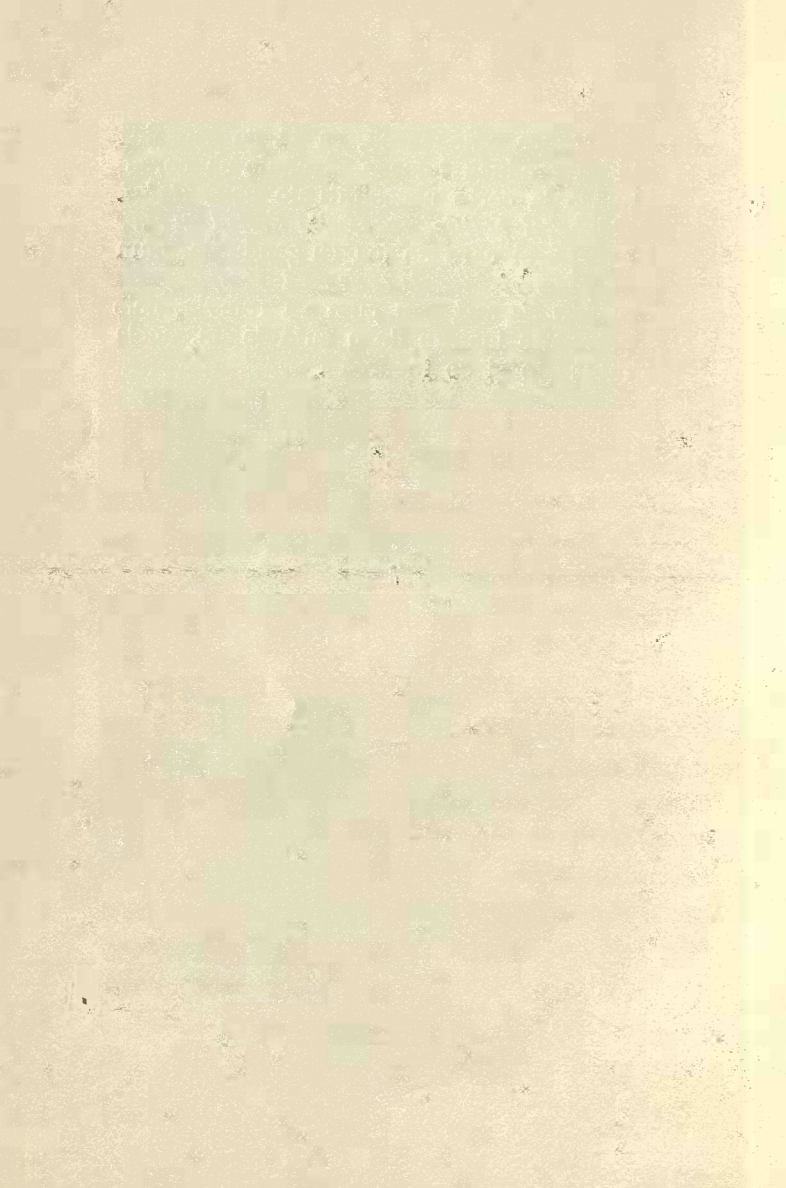
Aceasta este atitudinea spiritului politic pozitiv și cuminte, care vede și înțelege, atât realitatea pe care e chemat s'o cărmuiască, îndreptând-o, precum și legile ce-i condiționează rolul său efectiv și practic.

A cere desființarea chiar a răului, neexistența lui, este un program de lucru demn de misionari, „a căror împărăție nu e din lumea aceasta“, demn de educatori, de filosofi, de preoți, de literați, de ideologi și de vizionarii unei lumi viitoare.

A crede că această lume viitoare e posibilă de azi până mâine, și că poți s'o provoci prin programe și reforme politice, prin legi și regulamente,—este o utopie, nepotrivită pentru un partid de *guvernământ*; iar a veni și a cămui pe baza concepției că de fapt o și ai acum înaintea ta acea lume, în care arbitrariul nu mai există, fiind-că i-ai decretat tu desființarea lui — este chiar periculos.

Și are foarte mare dreptate Dl. D. A. STURDZA, când tot d-sa spune, în acelaș discurs :

„Munca omenească, ca să fie spornică și să producă toloase, trebuie să corespundă la certe necesități ale momentului. *Bărbatul politic, care uită timpul în care trăiește și care se ia cu gândurile, cum ar pune el la cale ce se va întâmpla peste o sută de ani, sau cum va reinvia, cele petrecute înainte de o sută de ani, acela rătăcește și se încurcă*“.



IX.

Paralel între caracteristicile celor două partide

Cele de mai sus nu stau tocmai în desacord cu o caracteristică blajină în formă, tare în fond, dată partidului liberal de Dl. C. C. ARION. „Partidul liberal e un partid de *evoluții mai rezezi* decât partidul conservator“, a zis d-sa.

„Evoluții mai rezezi“? Eufemism! Ce era în gândul D-lui C. C. ARION, însemna ceva mai mult și *altceva* decât „evoluție“. Iată ce însemna. Partidul liberal vrea să realizeze *casa rurală*; dar „casa rurală, după Dl. C. C. ARION nu este o evoluțiune, este o *revoluțiune*“ „căci duce la desființarea proprietății mari. Dar aceasta se potrivește cu ideia partidului liberal“.

„D-lor, înțeleg ca un partid liberal să vadă posibilitatea ca țara să trăiască fără proprietate mare. Aceasta nu e cu putință pentru un partid conservator“.

După Dl. c. c. ARION, partidul liberal ar fi, deci, un partid de *revoluție*, cel conservator de *evoluție*.

Și astă definiție nu se contrazice tocmai cu unele caracterizări indirecte ce-și dau căpiteniile liberale, din modul cum definescele partidul conservator spre deosebire de cel liberal.

S'a văzut ce spunea Dl. I. I. C. BRATIANU.

Tot cam așa se gândește și Dl. D. A. STURDZA.

„In respectul legilor ar trebui ca conservatorii să steie în capul tuturor“, zice D-sa, și „adevărații conservatori trebuie să caute a conserva obiceiurile bune“.

De unde urmează că liberalii nu trebuie să caute a conserva obiceiurile, în genere. Căci dacă nu țin atât ca conservatorii la cele bune, nu vor ține la nici un fel de obicei. Deci sînt în contra tradiției, ca atare; adică formula lor este *revoluție*, nu *evoluție*, căci această ține seamă de trecut.

Și ast fel s'ar înțelege acum parcă și caracteristica indirectă pusă de Dl. N. FILIPESCU partidului liberal, în comparație cu cel conservator.

Dacă partidul conservator știe să aibă „stăpânire de sine la guvern“ și să fie „răbdător în opoziție“, lucrul se explică. El contează pe puterile firești ale societății și pe legile evoluției

treptate, ale timpului; știe că violența nu folosește la nimic în fenomenele sociale ca și în cele fizice; că totul se întâmplă necesar și inevitabil, când condițiile îndeplinirii lui s'au produs sau se vor produce.

Și dacă partidul liberal nu are „stăpânire de sine“ la guvern, și nu poate să fie „răbdător în opoziție“, lucrul iarăși se pare natural. Când crezi că tot ce gândești mai bun se poate realiza imediat, ori-ce rezistență ți se pare nenaturală. Nerăbdarea de a veni la putere, ca să aduci legi cari vor reforma într'o clipă lumea și societatea, se esplică. Și se esplică asemenea lipsa de stăpânire de sine, când utopia inconștientă se vede isbindu-se de greutateți nebănuite și neînlăturabile

* * *

Și acum, parcă începe a se preciza lămurit deosebirea fundamentală dintre cele două partide. Deosebirea pare a sta în chestie de *metodă*. În acțiunea de legiterare, de organizare, de reformare și de cărmuire a societății și țării, partidul conservator dă atenție moravurilor și obiceiurilor, contează pe factorul moștenit, pe tradiție; partidul liberal, nu.

„Dacă noi nu credem ca D voastră,
zicea Dl. VIRGIL ARION, în puterea fără

marginii a formelor politice, dacă socotim că trebuie să ținem seama de puterea moravurilor și a obiceiurilor moștenite, nu negăm însă legea evoluției continuie, care domină ori-ce viață socială“.

În aceasta constă *simțul practic politic și prudența și cumpătarea*, pe care o dă Dl. ION LAHOVARI ca semnul distinctiv al partidului conservator.

„În modul nostru de a procedea, zice D-sa, constă deosebirea între un adevărat partid conservator și un partid liberal.

„Noi credem că în ori-ce idee care se răspândește și prinde rădăcini în opinia publică, poate să fie și o parte de adevăr, care trebuie căutată și examinată cu multă atenție. Și, dacă veți consulta istoria, veți constata că reformele cele mai sănătoase, cele mai trainice, au fost reformele făcute în *sensul liberal de conservatori*, căci dânsii nu merg nici-odată *prea departe* și aduc în soluțiile ce le adoptă acel *simț practic*, acea *prudență* și acea *cumpătare*, care trebuie să caracterizeze tot-deauna pe bărbații politici“.

Dl. C. DIȘCESCU, asemenea, are ocazia a formula spiritul de prudență și de pozitivitate în acțiunea politică a partidului conservator, vorbind de darea drepturilor politice la Dobrogeni.

„In afară de tendințe și mijloace, partidul conservator se prezintă cu ideile acestea care-i sunt inerente, că, în adevăr, *întinderea suveranității trebuie să fie făcută cu pricepere și prudență.*

„D-lor, toți iubim libertatea și în special, libertatea politică, dar este aci o mare cestiune, aceea de a se ști care este dozarea libertății politice în exercițiul ei. In momentul când se conferă drepturile politice unui popor, în câtă cantitate trebuie să i le dai? Trebuie să le dai toate odată, ori încetul cu încetul, tot așa precum copilului nu poți să-i dai nutriment, învățătură deodată, ci trebuie să-i dai o creștere și apropiată și proporțională cu dezvoltarea sa zilnică“. „Libertatea politică se câștigă pe cale evolutivă nu pe cale imitativă. Este deci o greșală a veni cu constituțiuni și cu legi copiate din alte țări“. „Și aici este o deosebire între noi și liberali, căci dogma liberală și mai cu deosebire cea radicală, este de a da deodată toate libertățile, tot așa cum ai arunca pe un copil în apă. Se înecă? Bine! Dacă scapă, e probă că are curagiu pentru altă dată și că va învăța a înota! Conservatorii nu duc asemenea politică hazardată, sunt mai temători, mai prudenți, și zic: exercițiul suveranității trebuie să fie bine dozat“.

„Tendința, ideile, mijloacele noastre cer ca exercițiul suveranității să nu se facă

cu imprudentă, dându-se în mod grăbit și de odată la toți“.

* * *

La caracteristica, ce rezultă din aceste formulări, s'ar putea face următoarea întâmpinare.

Metoda e chestie de știință socială *aplicată*, nu de program și de idei. Or încotro vei tinde cu organizația socială, or-ce ideal politic vei avea, metoda efectivă este una, cea pozitivă, care ține seama de natura reală a societății asupra căreia vrei să lucrezi. E ca și în educație. Ideile pot varia, metodologia cu succes e una și aceeași.

Dacă partidul conservator s'a luminat mai de vreme asupra mijloacelor și metodei științifice de a legifera, de a cârmui și administra, asta nu va împedeca pe partidul liberal să-l urmeze, presupunând că încă nu s'a îndrumat pe calea unică a reformelor solide și durabile: aceia ce nu admite sărituri, evită revoluția și respectă evoluția naturală.

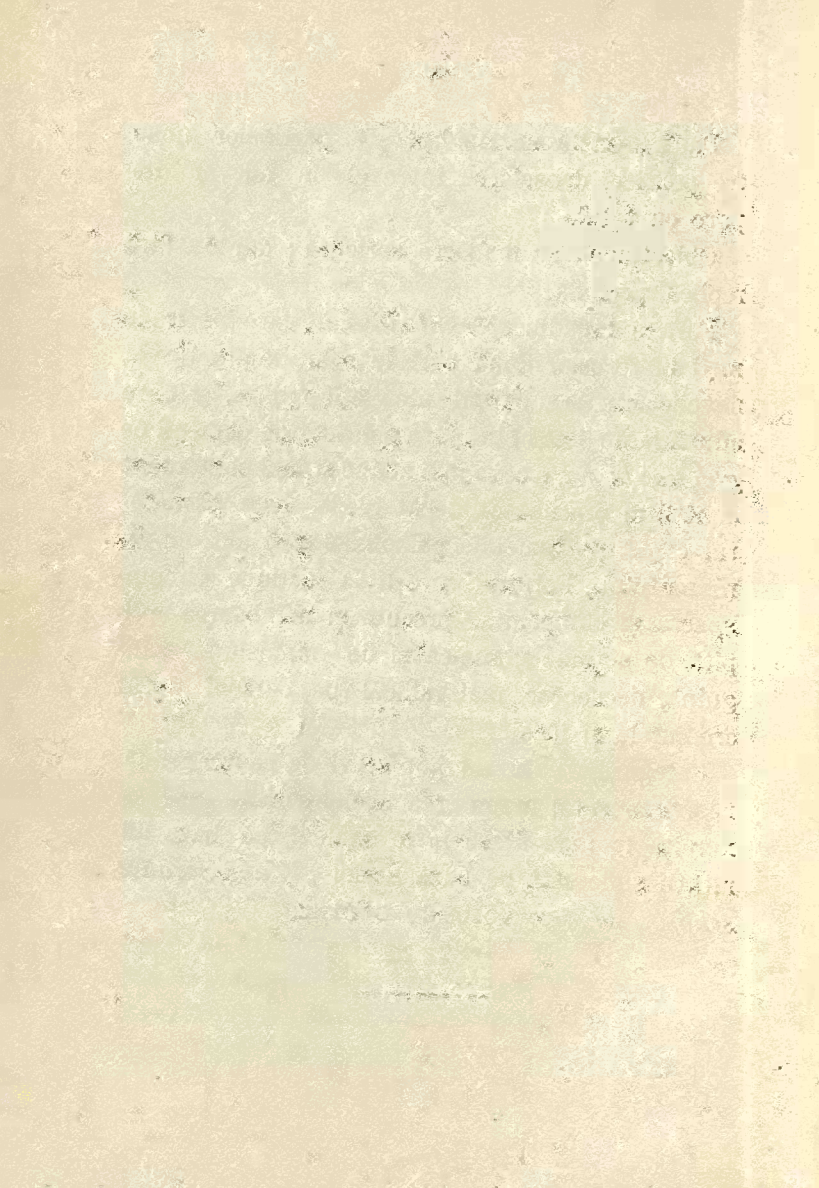
Atunci deosebirea nu poate fi serios pusă în *metodă*; ea trebuie să rămână tot în *idealul social urmărit*. Desigur nu într'un program etern. Nevoile se schimbă. Dai în spiritul directiv, care inspiră soluțiile particulare la nevoile timpului.

Dacă această normă lipsește partidelor noastre politice, deosebirea între ele în adevăr dispăre cu totul.

Obiecțiunea ar fi foarte serioasă ; dar nu fără replică posibilă.

Fără a tăgădui *spiritul directiv*, care inspiră în mod diferit celor două partide soluțiile practice la nevoile actuale și curente ale vieții publice, și care adună la un loc, în grupare politică, pe oamenii ce *gândesc la fel*, e ceva mai adânc și mai permanent în natura omenească decât ideile, este caracterul clădit pe temeliile psihofiziologice ale temperamentului. Pornirile firești la acțiune circumspectă și cumpănită, precum și nerăbdarea pripită de acțiune grabnică și de impulsivitate sanguină, deosebesc mai radical pe oameni decât credințele și idealurile.

Categoriile naturale pot servi de cauză grupărilor omenești, în puterea acelei atracții ce se exercită în mod firesc între oameni, pe baza afinității sufletești, pe baza acelei „*Wahlverwandtschaft*“, de care vorbește GOETHE.



X.

Deosebirea partidelor în modul de a concepe constituția

Afară de deosebirile fundamentale, cari privesc parcă însăși esența imutabilă și rațiunea de a fi a partidului conservator și liberal, ca atari, nu numai la noi azi, ci or-unde și or-cînd, s'au accentuat altele, destul de însemnate prin precisiunea lor, cari tind a delimita în trăsături hotărîte, caracterul partidelor noastre politice, în formațiunea și manifestarea lor actuală.

Iată o deosebire, de felul acesta, indicată de d. C. DIYESCU.

«Nimeni nu poate contesta, zice d-sa, că în fapt, nu ca idee, trebuie să se recunoască liberalilor un mare sentiment și un mai mare spirit *în afacerile practice, financiare și economice*».

Se raportează la împrejurarea că instituțiile

financiare de credit sunt ocupate mai toate de liberali.

„Ne lipsește simțul practic, urmează Dl. DISSESCU, vorbind în numele conservatorilor, dar avem alt simț mai dezvoltat, *simțul național*“.

Deosebiri mai evidente și isbitoare s'au accentuat, însă, între liberali și conservatori cu privire la *modul de a concepe Constituția*, și în special la importanța partidelor politice în stat și la raportul coroanei față cu ele și cu ministrii.

Dl. D. A. STURDZA, am văzut, tăgăduiește partidelor ori-ce însemnătate în viața politică a statului. Constituția nu vorbește de ele, deci existența și acțiunea lor e neconstituțională. Și se încearcă a stabili teoria că singura putere în stat este și trebuie să fie Regele.

D-nii TAKE IONESCU, ^{și} GENERAL G. MANU și G. GR. CANTACUZINO susțin, în numele partidului conservator, principiul „suveranității naționale“ și al „libertăților constituționale“.

Să ascultăm chiar pe oratori cum își prezintă și își apără modul de a vedea al partidului lor politic.

Dl. D. A. STURDZA :

„După constituțiune, Regele e șeful puterii executive. Cum stă El ca atare în Stat? El este singura personalitate în Stat care deține întreagă, în mâinile Sale, una din puterile Statului, puterea executivă, și deține și o parte din puterea legiuitoare, fiindcă El are dreptul a refuza sancțiunea Sa legilor votate de Senat și de Adunarea deputaților, a promulgă legile, și El mai are dreptul a dizolva Parlamentele. Aceste drepturi sunt netransmisibile, trebuie să le exercite Regele însuși. Când Regele hotărăște dizolvarea Parlamentului, sau hotărăște că nu-l dizolvă, aceasta este un semn al exercitiului puterii executive, încredințate Lui de Constituțiune.

„Regele însă mai are și alte drepturi, anume fixate de Constituțiune. Aceste drepturi nu sunt multe, dar sunt esențiale și iarăși netransmisibile prin însăși esența lor. Ele sunt următoarele, înscrise în articolul 93 al Constituțiunii :—Regele numește și revoacă pe miniștrii săi și numește în funcțiunile publice—Regele este capul puterii armate și el conferă gradurile militare—Regele are dreptul a ierta sau a micșura pedepsele criminale și a amnestia în materie politică—Regele face regulamentele pentru executarea legilor—Regele conferă decorațiunile roma-

nești și are dreptul de a bate monedă — Regele încheie convențiuni cu statele străine“.

Ministrilor nu le este dat prin Constituțiune nici una din puterile Statului, nici în total nici în parte. Ce dovadă mai mare poate fi decât art. 101 al Constituțiunii, care zice :

— „Fiecare din ambele Adunări precum și Regele, au dreptul de a acuza pe miniștrii și de a-i trimite dinaintea Inaltei Curți de Casațiune și de justiție“.

„Ministrii sunt consilierii Regelui și executorii ordinilor sale“.

„Cele trei puteri ale statului sunt iresponsabile și prin această dispozițiune Regele devine singur personalitate iresponsabilă în Stat. Această iresponsabilitate este apărută prin responsabilitatea miniștrilor, a sfetnicilor săi, carora însă Regele nu le poate transmite puterile Sale, căci atunci le-ar transmite și iresponsabilitatea sa.

Cele trei puteri ale Statului lucrând iresponsabile, port răspunderea faptelor lor în conștiința lor, care trebuie să fie totdeauna vie și luminată, condusă de legile moralei celei mai înalte, ale căreia judecător este numai Dumnezeu a-Tot-Puternicul.

În acest sens iresponsabil este Parlamentul în legiferarea sa, iresponsabilă este puterea judecătorească în sentințele

sale, cari sunt considerate ca însuși adevărul — pro veritate — iresponsabil este și Regele care poartă în sine suveranitatea însăși a Statului.

Miniștrii sunt însă răspunzători, toc mai pentru că nu reprezintă nici una din puterile Statului. Ei sunt răspunzători dinaintea Regelui și dinaintea Parlamentului.

„Ei trebuie dar să fie credincioși și unuia și altuia.

„Miniștrii nu au putere pentru că exercițiul acțiunii lor este limitat, și ei nu se pot impune nici Regelui, nici Parlamentului; ci trebuie să aibă încrederea amândurora și nu se pot atinge de prestigiul puterii judecătorești“.

Să ascultăm acuma răspunsul partidului Conservator, în ordinea în care au vorbit oratorii lui.

„Ei bine, d-ilor, d. Sturdza se înșală, replică Dl. TAKE IONESCU. Dsa citește Constituția literal, pornește dela o idee cu desăvârșire absurdă, când zice: Miniștrii nu au nici o putere, și de aceea sunt responsabili; semnul puterii este nerăspunderea, puterile adevărate nu au răspundere.

„Bunul simț cel mai elementar, bunul simț al unui copil de 10 ani, spune, din potrivă, că ideea de răspundere este legată cu ideea de putere și ideea de pu-

tere este legată cu ideia de răspundere; iar ideia de nerăspundere este legată cu ideia de putere împărțită; căci nu se poate concepe ca tocmai puterea să nu aibă răspundere și răspunderea să cadă tocmai pe cel care nu are puterea.

„Și plecând dela aceasta aberațiune de raționament, în numele partidului liberal, vine și zice: eu citesc Constituțiunea. Cine este puterea? Puterea legiuitoare. N'are răspundere. Cine mai este puterea? Coroana, fiind că ea este puterea executivă, numește în slujbe, dă decorațiuni, ea are toate prerogativele executive; și Coroana nu e răspunzătoare Problema s'a rezolvat!! Dar miniștrii ce sunt ei? Pe ei îi numește Coroana, deci ei nu sunt nimic! Va să zică în mintea liberală puterea în acest stat e nerăspunzătoare, iar simplii scribi, bieții greșeri ai puterei, au toată răspunderea pe spinarea lor!

„Concepția e copilărească. D. Sturdza a uitat să mai citească încă un articol din constituțiune care zice: Toate actele puterei executive trebuie să fie contrasemnate de către un ministru, și un altul: orice act al puterei legiuitoare trebuie promulgat și publicat printr'un decret contrasemnat de un ministru; așa că, în realitate, când Constituțiunea pune răspunderea asupra miniștrilor, o pune unde se cuvine, căci nu e act care să poată

există în Stat fără contrasemnarea unui ministru. El dă executorul, de aceea el poartă răspunderea. Acesta este adevărul.“

„Se poate concepe două forme de regim reprezentativ. Este una, aceea din Statele-Unite : puterea executivă este cu totul separată de puterea legiuitoare ; pe miniștri îi numește președintele republicei. Ei n'au răspundere înaintea Parlamentului și Parlamentul nu i poate răsturna prin votul lui. Dar atunci știți care e consecința ? Răspunzători în Statele-Unite nu sunt miniștri. Este președintele, pentru că el singur are puterea executivă, și nu o împarte cu miniștri, cari sunt simpli secretari ai președintelui“.

D-1 GENERAL G. MANU analizează raporturile dintre Coroană și miniștri, luând ca exemplu pe acela al ministrului de războiu, de care a vorbit mai pe larg Dl. D. STURDZA.

„Se pot prezenta trei ipoteze, zice Dl. GENERAL G. MANU, când consilierul tronului știe să-și îndeplinească atribuțiile sale ca ministru de războiu : Sau M. S. în vre-o chestie militară este de opinie contrară și atunci ministrul cedează, dacă se convinge că el nu are dreptate ; sau M. S. consimte la întimpinările ministrului și cedează și pune în aplicare ideia consilierului său ; sau, a treia ipoteză, când M. S. nu consimte și minis-

trul nu voește să cedeze, atunci se înțelege că ministrul trebuie să plece, demisionează, fiindcă e divergență de păreri între dânsul și M. S. și conflictul se rezolvă pe calea indicată de Constituție. Iată relațiile cari trebuie să fie între M. S. și ministrul de războiu.

„Dar a transforma aceste relații în obligația ca ministrul de războiu să fie un supus orb al Regelui, cum ar fi locotenentul, căpitanul sau colonelul către superiorul lui, această nu se poate. Dl. STURDZA poate să fie un ministru de felul acesta, dar eu nu“.

„Teoriile D lui STURDZA în această privință sunt și greșite și neliberale și neconstituționale...“

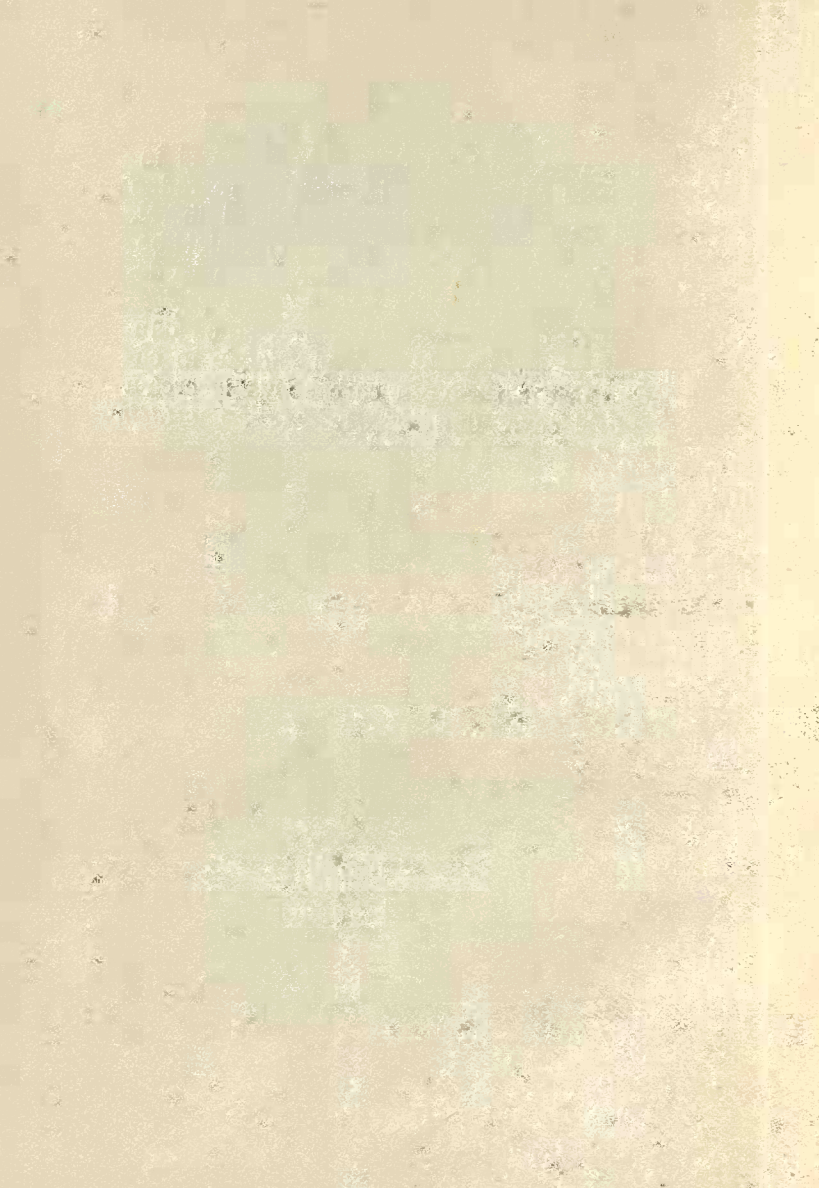
În sfârșit Dl. G. GR. CANTACUZINO, șeful partidului conservator, incheind discuția a zis :

„Am ascultat cu luare aminte și cuvântarea Onor. D-lui D. STURDZA, șeful partidului liberal.

„D-sa, în lungul său discurs, a atins subiectele cele mai diverse. A vorbit de alegeri, despre armată, despre finance, și a schițat chiar cadrul unei constituțiuni noi, *ad usum delfini*, dorită de D-sa, dar care, sper, pentru binele țării, că va rămânea pururea pierdută în ceața unui viitor depărtat.

„Nu știu dacă D. STURDZA, în cuvân-

tarea sa, vorbind despre aplicarea și înțelesul constituțiunei noastre, a reprodus cu exactitate gândirea partidului liberal. Pot însă asigura pe șeful partidului liberal că partidul conservator nu se va depărta nici odată de *spiritul larg și liberal al Constituțiunei* noastre, și că dansul va sta cu hotărâre și energie în calea oricărui guvern care se va încerca a știrbi ceva din *drepturile suveranității naționale!*" (Aplause).



XI.

Deosebirea partidelor cu privire la concepția „disciplinei de partid“.

Ca să termin cu deosebirile mai marcante ce s'au relevat între partidul conservator și cel liberal, adaug și pe aceea care se referă la modul cum înțeleg cele două partide așa zisa „disciplină de partid“, adică raporturile dintre membrii partidului și șeful partidului.

Dl. D. A. STUREZA a spus în senat că șeful unui partid trebuie să fie, față de partid „un generalisim civil“ ¹⁾. El nu trebuie să se consulte cu nimeni, nici să asculte de indicațiile majorității partidului. Chiar colegii din guvern nu au dreptul să influențeze cu ceva ideile și hotărârile șe-

1) Formula aceasta, spusă în Senat, nu s'a redat întocmai și complet în discursul publicat în „Monitorul Oficial“.

fului, nici să pretindă a ști mai dinainte ce are să facă și să zică el în numele guvernului și al partidului.

„M'am retras atunci (în 1899), zicea Dl. D. A. STURDZA, din propria mea inițiativă, fără a consulta pe colegii mei din minister sau majoritatea parlamentului“.

Și, prin aceasta, preciza, într'un exemplu, cum înțelege și practică d-șa, în partidul liberal, atribuțiile sale de șef de partid.

La această concepție, Dl. TAKE IONESCU răspunde, în numele partidului conservator.

„Dați-mi voie să încheiu spunând D-lui STURDZA un ultim cuvânt: ne a zis că concepția național-liberală de partid politic este un regiment comandat de un general, și în consecință la 1899 D sa s'a retras fără să se consulte cu colegii din partid.

„In contra acestei concepții național-liberale, noi zicem că un partid este o *asociație de oameni liberi în serviciul unei idei!*“.

Idéile emise de guvern, chiar sub formă de proiecte de legi, nu se prezintă ca definitive, ci adesea ca păreri individuale ale cutărui ministru după cum reiese din cuvintele d lui B. PALTINEANU.

„Asigurarea țăranilor în contra foamei este o chestiune economică și socială. Modul cum ea trebuie făcută e în *studiul partidului*. Dl. ministru al domeniilor este partizanul asigurării în natură, adică al pătulelor de rezervă. Părerea sa poate fi discutată.“

Ideile și hotărârile nu se impun de sus în jos; ele ies din libera deliberare a tuturor. Fie care, venind cu părerea sa individuală, poate spera că va isbuti să devină o realitate politică, dacă va putea să convingă partidul de temeinicia și folosul ei.

După atitudinea atribuită șefului de partid, de către dl. D. STURDZA, cine are în partidul său o părere individuală deosebită de a căpiteniilor, trebuie sau să o tănuiască, aproape ca un păcat, sau să facă dezidență, dacă vrea să și o manifeste și să și o susțină.

„Suveranitatea omenească“ de care se ține seamă în apologia sistemului constituțional, servește de de bază a relațiunilor dintre membrii partidului conservator, de le mic până la mare; se calcă în picioare pentru immensa majoritate a partidului liberal, păstrându-se ca un apanj exclusiv al șefului.

Dacă ar fi să se caute analogia în felurilele

sisteme de alcătuiți ale statelor, nu s'ar putea zice ca partidul liberal s'ar asemăna parcă, în principiile organizării și funcționii sale intime, cu monarhia absolută; iar cel conservator s'ar apropia de principiile monarhiei constituționale.

XII

Deosebirea dintre conservatori și junimiști.

Mai relevez, ca să fiu complet, deosebirile ce s'au găsit între partidul conservator și gruparea de sub conducerea d-lui P. P. CARP, cunoscută mai de mult și mai general sub numele de partidul sau gruparea *junimistă*.

Mai întâi, dl. C. DISSESCU face o deosebire de ordine, ca să zic așa, morfologică. Găsește că „formațiunea politică junimistă” «*nu este un partid politic, este o tactică*!» Și tactica aceasta ar fi constând în luptă de personalități.

„Tot raționamentul D-sale, zice dl. C. Dissescu d-lui C. Arion, reprezentantului junimismului, în Senat, este întemeiat pe lupta de personalități, pe lupta de individualități, în loc să conceapă luptele

1). Ibidem.

partidelor, ideia de partid, ideia de identitate.“

Și mai departe .

„Când noi venim în numele unei doctrine care, deși nu este admisă de toți, e formată din idei generale, dumnealor vorbesc în numele unei doctrine, care este așa de personală și de exclusivistă că nu poate să fie o doctrină. Spre exemplu deosebim noi de liberați pe ideia impozitului proporțional, pe ideia sufragiului universal, etc. care este doctrina d lor.

„Junimismul este patria talentelor, zice dl. Arion.“ Dar toți au această pretenție “

„Cunosc încă o idee care vă separă de noi; în programul Dv. este apărarea moralei politice; este asanarea moralei publice.

„Ei bine, D lor, vă mărturisesc că și aceasta esta una din doctrinele pe cari eu nu le înțeleg, căci aș dori să știu care este gruparea politică care ar avea cinismul să spună că ea este în contra asanării moravurilor.“¹⁾

D-l c. c. ARION, ca deosebiri mai positive dintre conservatori și junimiști, afară de cele relevate de d. c. DISSESCU, n'a mai pus altele. A mai spus numai doar că între dinșii este o de-

1). Ibid., pag. 311.

osebire de *tendințe*, este o deosebire de *atmosfera*. Nu s'a precizat însă nimic, care să nu se reducă la ce spunea dl. C. DISSESCU, adică luptă de personalități.

În schimb dl GENERAL MANU a arătat pe cât de amănunțit și detaliat pe atât de precis și hotărât, deosebirile dintre conservatori și junimiști. Și cu aceasta sfârșesc lucrarea de față.

„Dacă vom despica, zice d-sa, tendințele junimiștilor, programul lor, vom vedea că este un abis între partidul conservator și gruparea junimistă “

„Ceea ce ne diferențiază pe noi de junimiști este mai întâi mobilul care conduce pe junimiști.... Sunt partidul egoiștilor. În adevăr, d-lor, nu este un element care să fie mai înfumurat, mai îngâmfat decât elementul junimist. Noi ceștilalți suntem niște proști, niște incapabili; toată știința, toată priceperea s'a așezat numai în capul d lui CARP, și de acolo apoi poate că d sa permite să se mai reflecteze prin capul d lor MARGHILOMAN, MAIORESCU, MISSIR și poate ARION și NICU FILIPESCU.

„Apoi junimiștii sunt partidul *streinofilismului*. În adevăr pentru junimiști Românul nu însemnează nimic, Românul este lenes, un bugetofag, un juisor...“ „Nu voesc, d-lor, să pun punctul pe *i*; înțelegeți Dv. ce însemnează, în țara noas-

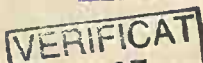
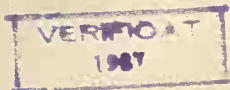
tră, streinofilismul; sunt dator însă să'mi aduc aminte că dl. CARP acuză pe Români ca Inecători ai Evreilor în Dunăre."

"Dl. CARP susține că principiul care trebuie să domine în România, este: „ubi bene, ibi patria“. Noi conservatorii voim ca dominațiunea s'o aibă în țara aceasta Românul, iar nu aceia pe cari îi pun totdeauna junimiștii, străinii!"

"D-lor, pe dl, Carp și junimismul său îl distinge de noi și un alt *ism*: *absolutismul*. Dl. Carp este partizan al absolutismului, căci știți că d-sa a pus înainte dictonul: „Regele și Dorobațul“; d-sa a dat la o parte dreptul partizanilor politici de a indica ei guvernele; d sa zice: „dă'mi guvernul, eu voiu forma un partid al meu“. Ei bine, nu! Noi credem că constituția noastră ne obligă a ne constitui și organiza în partide politice și a câștiga astfel încrederea țării, care apoi ne va conduce la guvernarea ei.

"In fine, d-lor, noi, conservatorii, nu admitem *socialismul de stat*. Noi voim să se creeze în țară cetățeni conștiinți și integri. Tutela excesivă asupra lor nu ne convine. Iată, d-lor, diferența de idei între conservatori și junimiști".

SFARȘIT



17

17